

ABSTRACT DE LA JORNADA FORMATIVA

MALTRACTAMENT INFANTIL I ADOLESCENT. ELS PRIMERS INDICIS, QUÈ FEM?

JORNADA FORMATIVA 23 DE MARÇ DE 2018

A què ens referim quan parlem de primers indicis? Com podem abordar-los amb la família de forma constructiva? Quines intervencions es poden fer des dels diferents serveis?

Aquesta jornada "Els primers indicis, què fem?" s'adreça a professionals de l'àmbit educatiu, social i sanitari que treballen amb infants i adolescents, i que tenen interès en adquirir eines per a la protecció de la infància davant de possibles situacions de maltractament.

Aquesta segona jornada organitzada per la Fundació Germina després de la del 2017 dedicada a "Eines per a la detecció del maltractament" cerca posar el focus en l'abordatge dels primers indicis, tenint en compte la mirada des de diferents serveis.

#maltractament

PROGRAMA

9.00 h Lliurament acreditacions

9.30 h Obertura institucional

- Mario Cuixart. Director Fundació Germina
- Georgina Oliva. Directora DGAIA. Generalitat de Catalunya
- Núria Parlon. Alcaldessa de Santa Coloma de Gramenet

10 h "La Mirada i la Paraula. Detecció i conseqüències de la negligència en la infància"

Carme Arnau, Treballadora Social i Oihana Mendiguren, Psicòloga i Psicoterapeuta. Unitat de Pediatria Social- Hospital Germans Trias i Pujol- Fundació Concepció Juvanteny

10.45 h "El bon tracte als infants i les seves famílies com intervenció davant els primers indicis de maltractament"

Dra. Carme Tello i Casany, Psicòloga clínica. Presidenta ACIM. Vicepresidenta FAPMI. Presidenta PIAN-IA

11.30 h Pausa - Cafè

12.00 h Taula rodona en base a casos pràctics

Dinamitzada per la Dra. Marta Simó. Pediatre. Coordinadora de la Unitat Funcional d'Abús al Menor de l'Hospital de Sant Joan de Déu i responsable de l'atenció als maltractaments

Formada per professionals de:

- Dra. Milagros Gascó. Pediatre ABS Fondo
- Alicia Chamorro. Educadora social EAIA Santa Coloma de Gramenet
- Anna Palazón. Responsable de centre Llatí-Fondo de la Fundació Germina
- Joan Garcia. Director de l'Escola Jaume Salvatella de Santa Coloma de Gramenet
- SSB Santa Coloma de Gramenet

13.30 h Cloenda

Lloc: **Museu Torre Balldovina**

Plaça de Pau Casals, s/n, Santa Coloma de Gramenet, Barcelona

Inscripció prèvia per correu electrònic: comunicacio@germina.org / 93 362 10 34

Places limitades (per ordre d'inscripció).

9.30 h OBERTURA INSTITUCIONAL

Mario Guixart. Director Fundació Germina

L'organització de les Jornades sobre Detecció i Prevenció del Maltractament Infantil i Adolescent sorgeix de la preocupació de l'equip educatiu de la Fundació Germina per tal abordar de forma rigorosa i fonamentada aquest problema de justícia social. Cal fer el treball sobre el maltractament infantil des d'una mirada possibilitadora i recuperadora, sense jutjar la família.

Georgina Oliva. Directora DGAIA. Generalitat de Catalunya

Cal posar al centre de tota l'acció pública l'infant i l'adolescent. Cal animar a tots els agents implicats a elaborar un protocol per tal d'actuar davant d'una situació en què es detecten indicis de maltractament infantil i adolescent. Cal lligar la detecció d'indicis lleus amb el treball preventiu amb les famílies.

Si posem l'infant al centre de les polítiques públiques és perquè volem posar-lo al centre de la mirada dels professionals.

Cal acompanyar les famílies per treballar aquests indicis de forma conjunta.

Diego Arroyo. Tinent d'alcalde de Santa Coloma de Gramenet.

Davant de situacions de maltractament infantil i adolescent, cal posar la mirada a les causes que afavoreixen que aquest aparegui. A la ciutat de Santa Coloma de Gramenet, la situació de moltes famílies és molt difícil i això forma part de les causes del maltractament infantil.

10 h “LA MIRADA I LA PARAULA. DETECCIÓ I CONSEQÜÈNCIES DE LA NEGLIGÈNCIA EN LA INFÀNCIA.”

Carme Arnau, Treballadora Social i Oihana Mendiguren, Psicòloga i Psicoterapeuta. Unitat de Pediatria Social- Hospital Germans Trias i Pujol- Fundació Concepció Juvanteny.

A la Unitat de Pediatria Social de Can Ruti, es treballa en un equip interprofessional. Des de l' hospital, quan veuen els infants és perquè ja ha esclatat un conjunt d' indicadors i, per tant, s' han fet intervencions prèvies que aporten molta informació però que no sempre tenen els efectes protectors desitjats.

Prevenició del maltractament infantil i adolescent

Si incidim en els factors psicosocials de fons, podem prevenir el maltractament infantil. En primer lloc, hi ha factors psicosocials, socioeconòmics i socioculturals que, combinats, poden produir alteracions de l' estructura i la dinàmica familiar. Quan això passa, es pot arribar al maltractament psicològic i a la negligència i, en alguns d' aquests casos, al maltractament físic o l' abús sexual. Abans del maltractament físic, sempre hi ha maltractament psicològic. A l' hospital es treballa en una etapa terciària en què el maltractament ja és un fet, però s' ha de fer un treball previ de sensibilització i de bon tracte. Tots des de la comunitat, som responsables d' educar des del bon tracte.

Indicadors de maltractament infantil i adolescent

- Lesions i marques
- Explicacions poc convincents
- Baix rendiment escolar
- Absentisme dels serveis. Els pediatres són conscients d' infants que no acudeixen als serveis i això és un signe d' alarma perquè vol dir que s' amaga quelcom o que hi ha una situació difícil al darrere.
- Rebuig a tornar a casa
- Adultificació/miniadolescents
- Alineació en conflictes de lleialtat dels progenitors per part dels infants. Coneixença de les situacions judicials o altres dels pares. De vegades, hi ha una dificultat d' elaboració de la realitat que està passant a casa. Les situacions de divorci o separació són situacions d' estrès, però es poden portar adequadament. Algunes famílies, però, instrumentalitzen els infants que es troben al mig d' aquests conflictes entre els progenitors.
- Trastorns psicosomàtics. Els símptomes com l' encopresi, les dificultats de creixement són senyal de situacions que no han estat elaborades correctament.
- Abús de substàncies, trastorns alimentaris.
- Autolesions. Tots els adolescents juguen amb la superació de límits, però alguns van més enllà. La majoria d' adolescents que s' autolesionen han patit abusos. Un cop s' ha comunicat l' abús, el percentatge d' intents de suïcidi baixa molt. L' important és la disponibilitat per a que l' infant se senti còmode d' explicar el que li passa.

- Història personal de maltractament per part dels progenitors.
- Famílies desorganitzades, desbordades, negligents, negadores o desconfiades.
- Pares amb malalties mentals, amb conflictes de parella o amb manca de competències personals.

Tot i així, no sempre podrem veure aquests indicadors en casos de maltractament infantil. Hi ha infants inhibits, discrets, tristos, apàtics, dissociats o desconectats que no mostren el seu malestar. Cal estar-hi atents i oferir-los espais on es puguin sentir a gust i explicar el que els passa. Tot i no presentar indicadors durant la infància, la persona pot patir efectes a llarg termini per trastorns de personalitat, relacions de parella complicades o altres.

Eines per la resiliència

Per tal de garantir el benestar dels infants, cal que aquests tinguin unes relacions de confiança i vincles segurs amb els seus cuidadors. És important que els cuidadors siguin el més estables possible, que siguin sempre els mateixos i que mantinguin unes pautes horàries clares i rutinàries. Això genera un entorn de seguretat en l'infant. Els infants que tenen vincles insegurs amb els seus cuidadors es mostren evitatius, ansiosos, ambivalents o desorganitzats. És molt important que l'infant tingui un clima afectiu i un entorn educatiu basat en el bon tracte i en el desenvolupament de la resiliència.

La intervenció professional i el treball en xarxa

Cal mirar la família, escoltar-la i fer un pla de treball parsimoniós i ben fet.

Veurem situacions en els infants i en les famílies de desconexió, confusió, desconcert, frustració, ràbia, solitud i patiment. Si posem paraules al que veiem, podem ajudar les famílies a fer-ho també i facilitar que els professionals gestionem adequadament les emocions.

Cal aturar-se a pensar, entendre què està passant, establir un entorn de confiança tant al si de la família mateixos com entre aquesta i els professionals i crear aliances. Tot això facilitarà les intervencions actuals i futures, canviarà dinàmiques maltractadores i permetrà prendre decisions protectores.

La pressa i l'angoixa de vegades fa que es denunciï i es comuniqui des de la immediatesa per assegurar l'actuació dels professionals. Una mala comunicació o la manca d'un diagnòstic multidisciplinar tenint en compte la família fa que de vegades no es puguin trencar adequadament les situacions de maltractament. Cal aturar-se i valorar adequadament la situació. Cal tenir en compte si l'infant està protegit o no. Si es valora que està en perill, cal comunicar/denunciar immediatament, però si estem parlant d'una dinàmica negligent o de maltractament d'un altre tipus, cal fer una bona valoració abans de comunicar. El més important és tallar amb les dinàmiques de maltractament i això molts cops es pot treballar en el si de la família. Si veiem que això no és possible, cal anar més enllà i fer un altre tipus d'intervenció. Amb un bon treball en xarxa, es pot valorar entre els diferents professionals quin és el moment de passar a fer una denúncia de la situació de maltractament.

10.45 h “EL BON TRACTE ALS INFANTS I LES SEVES FAMÍLIES COM INTERVENCIÓ DAVANT ELS PRIMERS INDICIS DE MALTRACTAMENT” .

Dra. Carme Tello i Casany, Psicòloga clínica. Presidenta ACIM. Vicepresidenta FAPMI. Presidenta PIAN-IA.

Quan es fa visible que un infant pateix maltractament, el professional es pot angoixar, tenir por de les conseqüències de la seva acció, pot ignorar-ho, reaccionar precipitadament, confondre's amb la víctima o presentar fredor emocional.

Cal reconèixer els factors de risc evitant culpabilitzar. Si es veu que hi ha alguna nota discordant, cal valorar quins eren els desigs dels pares abans d'engendrar, quina és la maduresa psicosexual dels pares, quin és el sistema de comunicació dels pares i d'aquests amb els fills, quin és el lloc del pare en el desig de la mare i a l'inrevés. No es pot parlar ni entendre la relació mare-fill sense entendre la relació pare-mare. Cal veure quina és la capacitat per organitzar una parella adulta, molt relacionat amb com els pares han pogut organitzar les seves posicions com a fills en relació als pares.

Cal tenir sensibilitat per detectar a temps el maltractament infantil i adolescent, però actuar amb cura.

El maltractament no està correlacionat amb la classe social ni amb la situació socioeconòmica, però sí que cal tenir en compte el factor de transmissió intergeneracional. Hi ha algunes classes socials on és més difícil de detectar, incidir, denunciar i generar canvis. És molt més fàcil detectar maltractament, negligència o abús en les classes poc afavorides.

La vivència de la família sobre què és el bon tracte i la seva resposta davant de situacions de maltractament és el que marca la diferència.

Tots els agents que es relacionen amb l'infant són responsables del seu benestar: família, amics, veïns, escola, administració, societat en general. Per a assumir aquesta responsabilitat adequadament, cal formar-se, actuar, reflexionar, coordinar-se bé i no contradir-se en actituds i conductes. És molt important posar cara i noms als actors de la xarxa per garantir que els protocols i normatives siguin facilitadores del treball en xarxa i no tinguin efectes contraproductius. El treball dels professionals en aquest àmbit sovint genera situacions d'alt estrès i, per això, cal trobar espais per parlar. Només cuidant la xarxa i els professionals i avaluant els processos es podrà treballar bé amb la família.

Són importants les contradiccions entre els serveis que atenen la família, ja que hi ha vegades en què no hi ha maltractament, sinó confusió. Per això, cal fer un pla de treball de parentalitat positiva, en comptes de desconfiar de la família. Per fer-ho al tenir en compte una sèrie de condicions subjacents a la família, com la cultura, i adaptar-s'hi per tal de treballar millor. L'acompanyament a les famílies ha d'estar orientat a que els pares coneguin les necessitats dels seus fills en funció del seu estat evolutiu, a la posada en pràctica de la disciplina positiva i a la promoció d'autonomia i d'estils parentals adequats.

Pel que fa al treball amb l'infant, cal donar-li un espai per a que tingui confiança per explicar les coses, cal tenir en compte els aspectes lligats a fidelitats i cal

aplicar els protocols adequadament. Si es força la situació, es pot revictimitzar l' infant.

Quan treballem amb infants, cal afavorir factors de protecció individuals: working models, resiliència, empatia, assertivitat i reflexivitat.

El treball en xarxa és complex. És clau conèixer-se bé. Fer coordinacions sistematitzades és una eina de control, però no és treball en xarxa.

L' atenció d' un infant per part de molts professionals o que aquests actuïn amb bona voluntat no sempre és sinònim de bona atenció. Cal que l' atenció sigui global, coordinada i integral per orientar la intervenció professional a l' assoliment de resultats.

12.00 h TAULA RODONA EN BASE A CASOS PRÀCTICS.

Dinamitzada per la Dra. Marta Simó. Pediatre. Coordinadora de la Unitat Funcional d' Abús al Menor de l' Hospital de Sant Joan de Déu i responsable de l' atenció als maltractaments

Formada pels professionals:

- Dra. Milagros Gascó. Pediatre ABS Fondo.
- Ana Jiménez. Educadora de Serveis Socials de Santa Coloma de Gramenet.
- Alicia Chamorro. Educadora de l' Equip d' Atenció a la Infància i l' Adolescència de Santa Coloma de Gramenet.
- Anna Palazón. Responsable de Centre Llatí-Fondo de la Fundació Germina
- Joan Garcia. Director de l' Escola Jaume Salvatella de Santa Coloma de Gramenet.

Es fa la taula rodona en base a dos casos pràctics: al primer dels quals s' observa una situació de negligència i, al segon, un cas d' abús sexual infantil.

Per ordre d' actuació, els professionals dels diferents serveis intervenen detallant el treball que s' hauria de fer des del seu recurs i de quina manera es coordinaria amb la xarxa.

Serveis Socials, per la seva banda, s' encarrega de les derivacions dels infants a diferents recursos, fa el seguiment de la situació econòmica i d' habitatge de la família. Controla que el seguiment mèdic dels infants està garantit, ofereix eines de parentalitat positiva i acompanya els adults per afavorir una organització familiar òptima. En cas de detecció d' indicadors de maltractament infantil, demanen assessorament o derivació a SEAIA.

L' escola és un espai privilegiat per detectar indicis de maltractament infantil, ja que l' infant hi passa moltes hores. El centre educatiu es coordina amb la resta de serveis i coneix la família, així que la mirada del claustre de docents ha d' estar sensibilitzada amb la detecció d' indicadors de maltractament.

El centre de salut pot fer també un seguiment de la família a partir del seguiment mèdic que es fa a l' infant i també explorant les condicions d' higiene de l' habitatge.

Des de l' Equip d' Atenció a la Infància i l' Adolescència, la intervenció amb les famílies es fa quan les observacions ja no són només d' indicis, sinó que hi ha indicadors clars de maltractament. Quan fan assessoraments sol·licitats per Serveis Socials, distingeixen entre indicis d' alerta o d' alarma. Els d' alarma requereixen d' una intervenció immediata i els d' alerta impliquen una treball en xarxa de tots els serveis. Si la detecció d' indicis es fa des de tots els serveis, aquests es poden treballar i prevenir que l' infant quedi desprotegit. Des d' EAIA, s' explica a les famílies el marc legal i se les informa que, quan els professionals coneixen les situacions de risc, tenen obligació de comunicar. Treballen amb la família des d' una mirada possibilitadora i explicant que la seva intervenció és preventiva.

El Centre Obert és l' espai on es fa un treball integral amb l' infant i amb la família per afavorir l' adquisició de competències personals i relacionals. La comunicació amb la família és diària i això facilita que s' estableixi un bon vincle. El treball

socioeducatiu que s'hi fa permet oferir espais on promoure les potencialitats de l'infant i la família i també detectar indicadors de risc si s'escau.

Si només es detecten indicis de maltractament, però no és segur, es traspasa la responsabilitat a la Unitat de Detecció del Maltractament Infantil a l'Hospital. D'aquesta manera, la resta de serveis queden preservats. La Unitat està obligada a comunicar el maltractament a Justícia.

És necessari que els diferents serveis es coordinin mantenint la confidencialitat però priorititzant l'interès superior de l'infant.

Els casos en què no es produeix una bona vinculació de la família, és més difícil actuar. La vinculació de la família als serveis i l'acceptació del pla de treball és clau. De vegades, cal esperar que es vinculin al servei abans de treballar la situació. No vol dir treballar a mínims ni no ser conscients de la situació, sinó fer bé la feina. També cal ser conscients de les expectatives del servei i les de la família i alinear-les. Cal oferir espais d'escolta sempre per tots els temes perquè quan arribi allò greu l'infant i la família puguin explicar-ho en confiança.

Sovint són els infants qui trien a qui explicar les coses, no podem pensar que els professionals podem triar on ho expliquen. De vegades, s'escapa de les nostres previsions a qui explicarà les coses l'infant malgrat oferim espais d'escolta. No sempre les sessions terapèutiques són els espais de revelació, sinó una conversa a consergeria o al pati del menjador. Un cop l'infant ho ha revelat, no s'ha de forçar ni oferir més espais on fer-ho, ja que això és revictimitzador. Molts cops, per por, es demana a l'infant que torni a explicar allò que ha verbalitzat. Cal que el professional tingui algú proper en qui recolzar-se, però evitar que l'infant ho expliqui moltes vegades. Cal comptar en els pocs experts referents.

El treball dels professionals també s'enfronta amb diverses limitacions. Les famílies requereixen un temps que cal respectar, però els serveis i el marc legal en marquen uns altres. En el cas d'abús sexual infantil, el procés judicial també és condicionant i limitant, encara que la família es presenti com a agent protector. Les limitacions de personal, formació i espai dels serveis també dificulten que l'atenció sigui adequada. De vegades, les expectatives de les famílies envers el servei són limitants per treballar.